

F.Springer. *Teheran, een zwanezang*. Querido

Onweerstaanbaar zijn ze, de beelden waarin de ondergang van een rijk zich voor het oog heeft samengevat. Vroeger moest de fantasie een handje helpen, en dus bestaat de val van het Romeinse Rijk uit een feestmaal van decadente senatoren dat door woeste barbaren wreed wordt verstoord. Tegenwoordig zorgen film en fotografie voor de emblematische voorstelling: wanhopige vluchtelingen die zich op het dak van een Amerikaanse ambassade vergeefs vastklampen aan een opstijgende helicopter.

In *Teheran, een zwanezang*, de nieuwe roman van F. Springer, wordt een aantal van dat soort beelden beschreven. Een limousine met benauwde Europeanen die zich door menigte uitzinnige demonstranten een weg moet banen. De chaos op de luchthaven waar iedereen probeert tot het laatste vliegtuig door te dringen. Heel mooi is ook het beeld van het zenuwcentrum van de macht waar alles, nog aangeroerd, wacht op de plunderende horde, terwijl de gevallen despoot zojuist zijn biezen heeft gepakt.

In Springers roman is dat, zoals de titel al aangeeft, de sjah van Perzië. Het boek speelt zich af in de winter van 1978-1979, toen de sjiëtische fundamentalisten van ayatollah Khomeiny een einde maakten aan het bewind van sjah Mohammed Reza. Getuigen van deze ondergang zijn Toby Harrison, een van origine Nederlandse pulpschrijver die naar Teheran is gekomen om er op invitatie van de sjah een biografie te schrijven van diens vader, de leden van de Nederlandse kolonie ter plekke en de paar autochtonen met wie Toby in de Perzische hoofdstad kennismaakt.

Een roman als *Teheran, een zwanezang* moet het voor een belangrijk deel hebben van zijn decor, dat zich naarmate het drama vordert steeds meer op de voorgrond dringt en ingrijpt in het leven van de hoofdpersoon. Die hoofdpersoon heeft nogal bekend aandoende trekken. Als schrijver van een *Illustrated Mirror of History & Culture*, een bij elkaar „gevlooid“ en gefantaseerde collectie historische schandaalverhalen, is Toby Harrison in feite niemand. Een „man zonder gezicht“, zoals hij zichzelf ergens noemt, een „illusionist“ in de ogen van anderen, die heimelijk gebukt gaat onder zijn eigen nietswaardigheid en voortdurend bang is ooit te zullen worden „ontmaskerd“.

In zekere zin gebeurt dat laatste in deze roman, maar niet op de beschamende manier die hij vreest. De liefde die hij opvat voor zijn Perzische secretaresse doet hem buiten zichzelf treden en geeft hem een moed en een daadkracht, die hij in zichzelf nooit had vermoed. Wanneer het regime in Teheran definitief ineenstort, is hij het die met gevaar voor eigen leven een kind het land uit smokkelt. Het enige wat nog ontbreekt is dat hij - als beloning voor deze dappere daad -vervolgens zijn begeerde geliefde in de armen mag sluiten. Maar zo ver is Springer niet gegaan. De liefde blijft gevangen in het domein van de droom en van de illusie; het slotaccoord van de roman is er een van melancholie.

In het boek worden de namen genoemd van Somerset Maugham en Graham Greene en dat is uiteraard geen toeval. Bij deze schrijvers lijkt Springer zijn voornaamste inspiratie te hebben opgedaan. Wat in zijn roman bekend voorkomt is afkomstig uit hun werk, waarin vergelijkbare nietsnutten (denk bijvoorbeeld aan

Greene's *The honorary consul*) onder de druk van de omstandigheden boven hun eigen beperkingen uitgroeien.

Toch is *Theberan, een zwanezang* ook onmiskenbaar een boek van F. Springer. En dat komt door de alom tegenwoordige toon van volwassen kwajongens die er maar niet slagen het leven volledig serieus te nemen. Die toon is typerend voor Springer en past bij het Den Haag van de jaren veertig en vijftig waaruit bijna al zijn hoofdpersonen afkomstig zijn. Een Den Haag van fuiven en tennisbanen, kalverliefdes en Indische etentjes, dat in den vreemde met behulp van jolige grappen en heimelijke trouw aan gemankeerde jeugd vriendinnetjes nog altijd zorgvuldig wordt gekoesterd.

Een van de Nederlanders met wie Toby in Teheran kennismaakt, zegt tegen hem: „De wereld buiten sluiten, dat kan helemaal niet”. Toch is dat wat Springers helden zo lang mogelijk proberen, totdat de wereld hen hardhandig tot de orde roept en zij gedwongen worden iets onherroepelijks te doen in het hier en het nu. Degene die Toby met de bovengeciteerde waarheid confronteert, kan dat niet aan en pleegt zelfmoord; Toby, uit zijn tent gelokt door de uitbundige consul Bill Turfjager en de liefde voor zijn Perzische secretaresse, kiest voor een iets minder sombere uitweg en keert na voor één keer zijn moed te hebben bewezen terug naar het vaderland.

Dat is meteen ook het einde van de roman. Het verblijf in de wereld, Teheran in dit geval, is voor Springers held het uur van de waarheid geweest, precies zoals het dat tegelijkertijd was voor de sjah, van wie niet voor niets wordt gezegd dat hij in een „droomwereld” leefde. Het enige wat daarna rest, is die waarheid op schrift te stellen. Bill Turfdrager toont zich op zeker moment nieuwsgierig naar het boek („het boek achter Aries boek”) dat Toby over zijn verblijf in Teheran zal schrijven; het is, met Toby Harrison als verteller, deze roman geworden. Inderdaad een „zwanezang”, want uit de bijgevoegde „aantekeningen” kan men opmaken dat aan de carrière als pulpauteur van de hoofdpersoon een voortijdig eind is gekomen.

In literair opzicht bereidt Toby's zwanezang de lezer geen opzienbarende verrassingen. Springer toont zich net als in zijn vorige boeken een vaardig verteller van de oude stempel, soms een beetje oubollig, soms iets te wijdlopig, maar bijna altijd onderhoudend. Van het Teheran aan de vooravond van de revolutie, bevolkt door gladde dienstkloppers, gezellige opportunisten en pessimistische intellectuelen, roept hij een suggestief beeld op, evenals van de revolutie zelf. Zijn grootste kracht ligt echter in de - lichtelijk ironische - portrettering van het kleine Nederlandse wereldje dat zich onder de diplomatieke paraplu met ouwe klare, malle feestjes en discreet behandeld overspel in het boze buitenland overeind houdt. Een wereldje waar leuke meisjes „Reneetje” heten en de sjah van Perzië als „Arie van der Meer” over de tongriem gaat. Het mag allemaal niet erg verheven of serieus klinken, maar realistisch is het, vrees ik, wel.

(de *Volkskrant*, 1-11-1991)